

1. maidemonstrasjon på Ilevolden i Trondheim. . .

... og i Oslo på arbeiderbevegelsens tradisjonsrike møteplass – Youngstorget.
(Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek)

Einar A. Terjesen

1. mai – kampdag eller symbol?

Som kjent ble den 2. Internasjonale grunnlagt på den Internasjonale Arbeiderkongress i Paris i juli 1889, på 100-årsdagen for den franske revolusjon. På tampen av kongressen vedtok delegatene å gjennomføre en internasjonal manifestasjon 1. mai 1890 for å «opfordre repræsentanterne for den herskende makt til å indskrænke den lovlige arbejdsdag til et maksimum av 8 timer».¹ Manifestasjonen måtte i ethvert land gjennomføres «paa en saadan maate, som respektive landes love og forhold tillater det». Dagen 1. mai ble valgt fordi man i USA allerede hadde bestemt å markere 8-timerskravet den dagen.

Det er uklart om delegatene ante hva de hadde vært med på. Ingen ting i selve vedtaket peker ut over 1890. Manifestasjonen skulle finne sted i 1890, vedtaket antyder ikke muligheten for gjentakelser. Vedtaket var også i realiteten begrenset til 8-timers kravet. Resolusjonen lar likeens spørsmålet om manifestasjonens form stå åpent, og den sier heller ikke noe om hvem som skal stå for arrangementet.

Vi vet lite om diskusjonene innen arbeiderbevegelsen mellom Paris-kongressen i juli 1889 og 1. mai 1890. Vi har lite informasjon om hvordan resolusjonen ble tolket og diskutert. For Norges vedkommende vet vi stort sett bare at markeringen 1. mai 1890 fikk en form og et innhold som klart pekte framover i forhold til kongressens forslag.

Noe ble avklart på den Internasjonale Arbeiderkongressen i

Brüssel 1891. Maifeiringen kom til å bli årlig. 1. mai var blitt en felles festdag for arbeiderne i alle land, het det i resolusjonen. Det var en dag hvor økonomiske forhold som 8-timersdagen og klassekampens betingelser skulle stå i sentrum, og dette måtte, dersom forholdene tillot det, markeres med arbeidshvile. Det siste var det springende punkt. I Østerrike og Frankrike ble 1. mai 1890 markert med arbeidsnedleggelse, i Frankrike med tildels svært blodige sammenstøt med politiet. I Tyskland holdt SPD seg til kveldsmøter eller flyttet markeringen til nærmeste søndag. Til tross for dette ble også dagen flere steder i Tyskland markert med streiker. Også i England ble hovedmanifestasjonen flyttet. Det er typisk at bare den engelske delegasjonen var uenig i å slå fast at 1. mai, og ingen annen dag, måtte være demonstrasjonsdagen.

Arbeiderkongressen i Zürich 1893 gikk enda lenger. I tillegg til å gjenta resolusjonen fra forrige kongress, vedtok man at 1. maifeiringen både måtte være en demonstrasjon for 8-timersdagen og en markering av arbeiderklassens faste vilje til omvelting av klasseforskjellene. Disse punktene ble enstemmig vedtatt. Strid vakte derimot et forslag om at sosialdemokratene i alle land hadde plikt til å arbeide for arbeidsnedleggelse 1. mai og å støtte ethvert forsøk som lokalt ble gjort for å gjennomføre dette. For resolusjonen stemte bl.a. flertallet i delegasjonen fra England og delegasjonene fra Frankrike og Østerrike. Mot stemte bl.a. flertallet i den tyske delegasjonen og delegasjonene fra Danmark og Russland. Sverige og Australia avholdt seg fra å stemme. Det ser ikke ut til at den norske delegaten, Krøger Johansen, var til stede under avstemmingen. Det gjorde kanskje heller ikke så mye, siden han hadde reist mer eller mindre på egenhånd, i hvert fall uten mandat fra Arbeiderpartiet.

1. mai 1890

Norge var på den Internasjonale Arbeiderkongressen i Paris 1889 representert med tre personer. Carl Jeppesen var valgt som utsending fra Den socialdemokratiske Forening i Kristiania. De to andre, Olav Bergenn og L. Olsen, var med i en gruppe på 10 som hadde fått stipend fra Kristiania Arbeidersamfund til å besøke verdensutstillingen i Paris² og fikk en tilleggsbevilgning for å

overvære kongressen. Arbeidersamfunnet, som fremdeles var dominert av Venstre, la stor vekt på å representere de norske arbeiderne utad, selv om det dreide seg om politiske formål foreningen ikke sympatiserte med.³

Jeppesen brakte med seg hjem fra Paris-kongressen budskapet om en internasjonal demonstrasjon 1. mai 1890, og ideen ble entusiastisk grepet av Arbeiderpartiet. I mars 1890 sendte partiet ut et opprop som ba om tilslutning til et utkast til arbeiderbeskyttelseslov. Her ble det bl.a. krevd at «den lovlige arbeidstid for alle haandværks-, fabriks- og ved industrielle anlæg beskæftigede svende og dagarbejdere, mandlige som kvindlige, saavel i by som paa land, maa ikke overstige 8 timer daglig, delt i 2 arbejdstider ved en middagshvile af mindst 1 time». Lovutkastet var utarbeidet av Hovedbestyrelsen for Arbeiderpartiet. I tillegg til å be om støtte til dette lovutkastet, ba oppropet om at 8-timerskravet måtte markeres 1. mai.

Lovforslaget fikk tilslutning fra alle lokale foreninger i Arbeiderpartiet, De centraliserede Fagforeninger i Kristiania og flere fagforeninger utenfor hovedstaden. Likevel ble maidagen bare markert med demonstrasjonstog i Kristiania, Kristiansand og Stavanger, mens i Halden, Skien og Hønefoss ble dagen markert med festmøter.

Demonstrasjoner i Stavanger, Kristiansand og Kristiania

Demonstrasjonen i Stavanger var i hovedsak preget av streikende skomakersvenner. I Kristiansand omfattet demonstrasjonen 4–500 arbeidere, men bare én fagforening hadde sluttet seg til: Malersvennene oppfordret mesterene i Kristiansand til å lukke verkstedene kl. 12 fordi de ville «deltage i Verdensdemonstrationen 1ste Mai 1890». Toget vakte oppsikt, bl.a. var hele politistyrken møtt fram. Iflg. referatet i «Fædrelandsvennen» var det «et alvorlig og stille tog, nettop derfor vakte det kanskje mest Opmærksomhed. Ingen Musik, ingen Sang og ingen begeistrede Raab. Her vandrede frem i Takt – et tungt stille Tog, der demonstrerte paa den fredeligste Maade».⁴ «Social-Demokraten» oppga deltakertallet i Kristiansand til å være «600 rolige sindige arbejdere». Arbeidet sto stille, «bare paa et værft var arbejdet i fuld gang, men det var ikke

arbejdsherrens skyld». Arbeiderne gikk «med arbejderforeningens fane i spidsen og under et stort rent flag rolig og stille, ikke for at more sig, men simpelthen for at demonstrere». Referatet avsluttet med å slå fast at «politiet hadde svært lite aa bestille. Der var ingen spetakler og ingen drukne mennesker. Da toget var slut, gik arbejderne hjem hver til sit».

I Kristiania var forsiden til «Social-Demokratens» 1.-mai-nummer prydet med et portrett av Karl Marx. Ifølge listen over togoppstillingen deltok 16 fagforeninger i demonstrasjonen. Dessuten deltok selvfølgelig Den socialdemokratiske Forening. I spissen for toget ble det båret to hvite demonstrasjonsfaner med kravet «Normalarbeidsdag 8 timer». «Social-Demokraten» oppga at 3600 marsjerte under foreningsfanene. Demonstrasjonen gikk fra Youngstorvet til Stortinget hvor det stanset mens en delegasjon, ledet av Chr. H. Knudsen, overleverte forslaget til arbeiderbeskyttelseslov. Deretter gikk toget videre til Tullinløkken. Der talte Oscar Nissen og hilsninger fra inn- og utland ble referert. Etter at talene var avsluttet, marsjerte toget til Kristiania Arbeidersamfund, «hvor der i den store sal, som for anledningen er lejet – holdes fest med taler, sang og musik».

Reaksjonene i de borgerlige avisene på 1. maidemonstrasjonen var delte, men i hovedsak var man lettet over at den hadde tatt rolige former. «Dagbladet» kunne fortelle at demonstrasjonene over hele verden stort sett hadde gått fredelig for seg og at borgernes frykt dermed hadde vært ubegrunnet. Folk hadde fryktet «en Gjntagelse af Pariserkommunardernes Ugjerninger», men avisen kunne med glede slå fast at dette var en «højest mangelfuld og hyppig helt urigtig Opfatning af, hvor ledes vor Tids oplyste, selvstændig tænkende Arbejder er, og hvad han egentlig vil.» Også demonstrasjonen i Kristiania «foregik med en Ro og en Præsisjon, som tyder paa, at vore Arbejdere nu har faat en god forstaaelse af Slagordet «Takt, Takt, pas paa Takten».»

«Morgenbladet» på sin side var mer skadefro. Etter inngående, gjennom flere referater å ha fortalt om 1. maiforberedelsene over hele Europa, konkluderer avisen at

«jo nærmere vi rykker den 1ste Mai, desto klarere bliver det, at den med saamegen Bram og Brak bebudede 'Verdensdemonstration' vil faa et temmelig ynkeligt Udfald. Der er

ingen Enighed blant de socialistiske arbejdere om, hvorledes de ville feire Dagen, ja ikke engang om, hvorvidt de ville feire den. . .»

Det å unngå konflikt var, ifølge «Morgenbladet», også i arbeidernes egen interesse. Spørsmålet om 8-timersdagen var lite egnet «til at behandles paa mer eller mindre agitatoriske Folkemøde, hvor der ikke er Anledning til Diskussion eller overhoved til den rolige og saglige Overveielse, uden hvilken Bestræbelser af denne Art haver liden Udsigt til at vinde frem til nogen heldig og varig Løsning».

Arbeidsfri – Arbeidshvile

Vi vet som nevnt ikke mye om diskusjonene innen arbeiderbevegelsen om hvordan 8-timerskravet skulle markeres og hvordan 1. mai skulle feires. De forhandlingsprotokollene som eksisterer etter de 16 fagforeningene i Kristiania som deltok i demonstrasjonen der, forteller også lite om begrunnelsen for å delta. Vi vet at Bagersvendenes forening 13. april holdt et masse møte med 200 frammøtte, hvor Oscar Nissen holdt foredrag om «Overarbeidets Skadelighed». Om det skyldtes Nissens taleferdigheter eller baker-svennenes alminnelige interesse for arbeidstidsspørsmål vet vi ikke, men møtet vedtok enstemmig å delta i demonstrasjonstoget og forsamlingen påla «Bagersvendenes-Forenings-Bestyrelse at bekjendtgjøre for de Bageridrivende at arbeidet den 1. Mai sluttes kl. 11 i samtlige Bagerier». Mekanikernes, formernes og platearbeidernes foreninger oppfordret alle mekaniske verksteder til å innstille arbeidet. Etter 1. mai kunne man meddele at verkstedene hadde avslått oppfordringen, men at arbeidet likevel stanset ved middagstider slik at arbeiderne kunne nå demonstrasjonstoget som startet kvart over tre. «Social-Demokraten» oppsummerte at «arbejderne og ikke direktionerne bestemte om arbejdet skulde hvile». Vi vet ikke om dette førte til alvorlige reaksjoner fra bedriftene, men selv «Morgenbladet» antydte at ettermiddagsfri ikke var urimelig: «aftenen før Bededag regnes vel ogsaa hos os nærmest som en halv Fridag».

17. mai-demonstrasjoner

1. mai 1890 var ikke første gang det ble demonstrert for normalarbeidsdag i Kristiania. I januar 1886 la Den socialdemokratiske Forening og Fagforeningernes Centralkomite i fellesskap fram et forslag til «Lov om Normalarbeidsdag m.v.».

I sin endelige form krevde lovforslaget 10-timers arbeidsdag for voksne menn, og 8 timer for lærlinger, barn og gifte kvinner.

Omtrent samtidig tok Chr. H. Knudsen til orde for et fanetog av fagforeninger 17. mai med «Friheds, Ligheds og Broderskabets røde Banner i Spidsen». Toget skulle være en demonstrasjon for «de socialdemokratiske Principer» og en demonstrasjon for et «virkeligt Arbeiderparti». At Knudsen valgte 17. mai som demonstrasjonsdag var selvsagt ikke tilfeldig. Den gryende arbeiderbevegelsen i 1880-årene var kommet i konflikt med de nasjonal-sjåvinistiske strømningene i borgerskapet. Borgerskapet dyrket seg selv og nasjonen mens arbeiderklassen sto uten både økonomisk og politisk innflytelse og makt. Allerede 17. mai 1884 var det etter initiativ fra tobakksarbeidernes forening kommet i stand et eget 17. maitog. Bakgrunnen for toget ser ut til å ha vært tilfeldigheter. Det var misnøye med at fagforeningene ikke godt nok ble representert i den kommunale 17. maikomite. I den opphetete politiske situasjonen i 1884 fikk konflikten likevel straks et annet innhold, og «det selvstendige fanetog» ble et utpreget Venstre-tog.⁵

I april 1886 tok snekkerforeningen initiativ til å arrangere et arbeidertog 17. mai. Toget skulle være en demonstrasjon mot «den ringe Opmærksomhed det norske Storting har vist Forslaget om en ved lov indført «Normalarbeidsdag», samt den ringe udsikt Arbeiderne har til ogsaa paa indeværende Storting, at faa en for arbeiderne retfærdig Løsning af stemmeretsspørgsmaalet».

Vi ser at det var forslaget om lov om normalarbeidsdag, og ikke Knudsens sosialistiske perspektiv som ble tatt opp. Sosialismen ble representert 17. mai 1886 først og fremst ved at Den socialdemokratiske Forening samme dag innviet sin nye fane.

Lovutkastet krevde en normalarbeidsdag på 10 timer. Enkelte, blant annet fagforeninger i Bergen, mente dette burde endres til 8 timer. På den skandinaviske Arbeiderkongressen i Gøteborg i august 1886 vedtok delegatene «af al kraft at arbeide for indførelse

af 8 timers arbejdsdag i alle fag, hvor det lader sig gjøre». 8-timerskravet var reist.

Også den 17. mai 1887 ble det arrangert arbeidertog under kravene «Almindelig stemmeret» og «Normal arbejdsdag». Deretter demonstrerte arbeidertogene 17. mai bare for stemmeretten. Demonstrasjonene ble arrangert fram til og med 1898, da Stortinget innførte allmenn stemmerett for menn. Deretter fulgte noen år hvor kvinneorganisasjonene arrangerte spesielle demonstrasjonstog for kvinnes stemmerett. Fra og med 1908 til 1938 hadde arbeiderbevegelsen igjen egne arrangementer 17. mai, dels som arbeidertog, dels som demonstrasjonstog arrangert av ungdomsbevegelsen og etter hvert også som folkefester. I 1938 deltok Oslo-partiet for første gang aktivt i den kommunale 17. maikomiteen, og særarrangementene ble sløyfet.

Normalarbejdsdag eller sosialisme

Vi har sett at det ikke kan ha vært noen fremmed tanke for Arbeiderpartiet i Norge å demonstrere for 8 timers normalarbejdsdag 1. mai 1890. Kravet om lovfestet normalarbejdsdag var allerede reist. At arbeidstiden måtte være 8 timer, var også blitt allment akseptert blant sosialistene. Samtidig var sosialdemokratene i Norge helt fra 1884 internasjonalt orientert. De var klar over at de var en del av en internasjonal arbeiderreisning. Organisatoriske bånd ble etter hvert utviklet, spesielt med Danmark og Sverige. I 1889 hadde også den skandinaviske Arbeiderkongressen i København krevd «et internasjonalt samarbeide mellem de organiserede arbeidere» for å gjennomføre kravet om 8-timersdagen.

Den nasjonale og internasjonale bakgrunnen for en vellykket 1. maimarkering var altså til stede. Arrangementet behøvde i seg selv ikke være noe brudd med tidligere standpunkter og aksjonsformer. 1. maidemonstrasjonen skulle helt konkret vise den internasjonale styrken bak kravet om 8 timers normalarbejdsdag. Slik sett var demonstrasjonen en klar oppfølging av initiativet som ble tatt i 1886. Kravet om 8-timersdagen var reist internasjonalt, men måtte få nasjonale løsninger gjennom det etablerte parlamentariske systemet. Det var nok slik demonstrasjonen ensidig ble oppfattet av

Bortsett fra okkupasjonsåra 1940–1945 gikk det demonstrasjonstog i Oslo hvert år fra 1890. Bare 1929 dannet et unntak. Toget måtte avlyses på grunn av snøstorm, men noen trosset vær og vind, som denne flaggparaden foran kommunelokalene i Oslo viser. Hodene blottes i snøstormen mens Internasjonalen synges.

(Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek)

liberale og mer upolitiske arbeidere: Meningen med demonstrasjonen «er kun den, at opponere for et forslag om 8 timersdag, som allerede er indleveret til den norske regjering», skrev «Arbeideren».

For sosialdemokratene betydde demonstrasjonen likevel noe mer. 8-timersdagen var ikke et mål i seg selv:

«Maalet maa være, at arbejderne faar det hele og fulde utbytte av sit arbejde. Men en ottetimers arbejdsdag er et skridt paa vejen til dette maal».

Kravet om 8-timersdagen var heller ikke et rent parlamentarisk krav:

«Der er kun det tilfælde, naar arbejdere, eller i mindste en større del av dem nækter at arbejde under andre end de fordrede betingelser, da bøjer den officielle makt sig for den virkelige».

Regnvær var ingen hindring for å se på demonstrasjonstoget, som her i Oslo i 1922.
(Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek)

Demonstrasjonen skulle dessuten vise den internasjonale solidariteten i kampen for 8-timersdagen og dermed vise at kampen for sosialismen var en internasjonal kamp som bandt arbeidere i alle land sammen. Sosialdemokratene i Norge tolket vedtaket på Paris-kongressen vidt. Ifølge dem hadde kongressen erklært 1. mai for en fridag, en fridag som hvert år måtte feires med demonstrasjonstog: «Det er en verdensbegivenhet vi er med om idag. Det er den europæiske forprøve paa de store glansnummer, som arbejderne i kampen for tilværelsen vil gi aar efter aar, til de har naat det de bør naa – like vilkaar med de andre».

Selv om det opprinnelige kravet 1. mai var kravet om 8 timers normalarbeidsdag, kom, som vi skal se, også andre krav fram på demonstrasjonsfanene. Ett særdrag for Norge er nok at kravet om allmenn stemmerett aldri ble reist 1. mai. Dette kravet ble, som vi har sett, knyttet til 17. mai. Dette førte kanskje igjen til at 1. maidemonstrasjonene i Norge fikk et mer entydig internasjonalt preg enn i de fleste andre land.

1. maifeiringene etter 1890

Som vi har sett, var det i enkelte land vanlig å flytte arrangementene til nærmeste søndag. I Norge var dette aldri offisielt diskusjonstema blant sosialdemokratene. Likevel forekom slike forskyvninger også her enkelte steder de første årene etter 1890, blant annet i Trondheim. I Danmark og Sverige var nok motsetningene større, i hvert fall ble problemet diskutert på de skandinaviske arbeiderkongressene. På kongressen i Kristiania 1890 vedtok delegatene at 1. maidemonstrasjonene måtte gjentas, og at man burde sørge for at «disse demonstrationer bliver forbundne med almindelige arbejdsindstillinger saaledes som det oprindelig var meningen og ikke blot sædvanlige opinionsytringer». Denne siste oppfordringen ble i 1891 ikke fulgt av de danske Samvirkende Fagforeninger. Dette vakte protester i «Social-Demokraten». Oppfordringen ble gjentatt i en moderert form på kongressen i Malmö 1892. Arbeidsstans 1. mai var enda ikke mulig å gjennomføre overalt i de skandinaviske landene, og det var heller ikke mulig å ha en slik arbeidsstans programfestet.

Nå var forholdene i Norge selvfølgelig heller ikke så entydige som framstillingen ovenfor kan gi inntrykk av. Den sosialistiske arbeiderbevegelsen i Norge var liten, og mange fagforeninger deltok ikke i 1. maidemonstrasjonene. De fraholdt seg fra å delta fordi foreningene var politisk uenige med sosialdemokratene, men også fordi enkelte foreninger var for svake til å tvinge gjennom arbeidsstans. Demonstrasjonene gikk dessuten om ettermiddagen, slik at arbeiderne bare behøvde å ta halv fridag for å delta. Sosialdemokratene i Norge mente at 1. mai måtte være «en offerdag». Det var viktigere at noen få bevisste arbeidere viste at de virkelig kjempet for en sak ved å ofre en daglønn, enn at en stor folkemasse demonstrerte på en søndag.

Arbeiderparti og Venstre

Med unntak av okkupasjonsårene 1940–45 og 1929, da hoveddemonstrasjonen måtte avlyses på grunn av snøstorm, har det gått demonstrasjonstog i Oslo hvert år siden 1890. Fram til 1921 var Arbeiderpartiet ansvarlig for arrangementet. Vi kan si at 1. mai-feiringen var et uttrykk for det faglig-politiske samarbeidet.

Det opprinnelige kravet, 8-timersdagen, var et faglig krav, men skulle løses politisk. Den langt overveiende del av deltakerne i demonstrasjonene marsjerte under fagforeningsfaner. Men fordi man mente kravet måtte løses politisk, trengte Arbeiderpartiet også politiske allierte. Sålenge DNA ikke hadde håp om å komme inn på Stortinget, trengte man hjelp fra Venstre. Sosialistene måtte presse eller samarbeide med Venstre. Begge deler ble forsøkt, og da måtte mye av det sosialistiske innholdet i maidagen nedtones. DNA forsøkte i 1884 å få en venstremann som taler ved arrangementet i Kristiania. Dette mislykkes, men ble oppnådd året etter. Venstre på sin side forsøkte i 1894 å «stjele» dagen ved å tillyse egen demonstrasjon for 8-timersdagen 3. mai, Kristi himmelfartsdag. Forsøket ble en fiasko, demonstrasjonen måtte avlyses, og partiet forsøkte aldri senere å lage sitt eget demonstrasjonstog.

I begynnelsen av århundredet forsvant den siste rest av tiltro til at Venstre kunne bidra til lovfesting av 8-timersdagen. Kravene 1. mai ble også gradvis flere. De spant over hele spekteret av aktuelle faglige og politiske krav, og mer vidtrekkende sosialistiske krav. Etter hvert, spesielt under verdenskrigen, kom antimilitarismen og «kamp mot krigen» til å stå svært sentralt.

Internasjonalisme

Det sosialistiske og internasjonale siktemålet med 1. maimarkeringene var der, som vi har sett, helt fra begynnelsen, i hvert fall i Kristiania. I 1893 samlet arbeiderne seg under internasjonale og sosialistiske demonstrasjonsfaner i tillegg til 8-timerskravet. Kanskje det mest direkte internasjonale trekk var utvekslinger av talere. I 1891 holdt en representant for Den internasjonale sjømanns- og fyrbøterunionen, C.S. Nielsen, appell. Spesielt viktige var de internasjonale markeringene i 1905 og 1914. 1. mai 1905 fant sted i skyggen av unionsoppløsningen og trussel om krig mellom Norge og Sverige. Den svenske redaktør Anders C. Lindblad holdt hovedtalen og i toget ble båret demonstrasjonsfaner med påskriften «Ned med militarismen» og «1. mai 1905. Arbeid. Ikke krig». I 1914 hadde vi den sterkeste internasjonale markeringen av 1. mai noen gang. Da talte Hjalmar Branting fra Sverige, Frederik J. Borgbjerg fra Danmark og Eduard Adler fra Tyskland. I 1915

hilste Shaw Desmond de norske arbeiderne fra det engelske Independent Labour Party. Ved et festarrangement om kvelden talte Aleksandra Kollontaj.

Styrkeforholdet mellom arbeiderpartiene

Historien om 1. mai kan leses som en historie om styrkeforholdet mellom ulike strømninger i arbeiderbevegelsen. Fram til begynnelsen av 1920-årene var arbeiderbevegelsen i Norge totalt dominert av ett parti og en i det vesentlige enhetlig fagbevegelse. Noen borgerlig arbeiderbevegelse har ikke eksistert i dette århundre. DNA sto som arrangør av 1. maidemonstrasjonene over hele landet, noen steder i samarbeid med den lokale fagbevegelsen. DNAs Komintern-medlemskap mellom 1919 og 1923 endret bildet. I 1924 eksisterte det tre arbeiderpartier i Norge, og fordi styrkeforholdet mellom dem mange steder var uklart, anbefalte DNA at den lokale fagbevegelsen skulle stå for 1. maiarrangementet alene. Dette skjedde også i Oslo, men her følte DNA seg likevel så sterk at deres gamle 1. maisymbol «den røde rose», var demonstrasjonens obligatoriske togmerke.

Den lokale fagbevegelsen i Oslo var eneansvarlig for 1. maidemonstrasjonen fram til 1937. Likevel ønsket NKP å holde egne markeringer. I 1929 arrangerte de for første gang eget demonstrasjonstog. Det ble oppsummert som en fiasko, selv fagforeninger hvor kommunistene var i flertall deltok i DNAs tog, enkelte kommunister arbeidet til og med aktivt for dette. NKP beholdt likevel sine egne arrangementer ut over i 30-årene.

Dette var ikke bare NKPs feil. Hendelsene i 1929 førte til at DNA aktivt arbeidet for å ekskludere NKP fra arrangementene. Striden i arbeiderklassen hadde entydig falt ut til DNAs fordel, selv om NKP enkelte steder klarte å beholde en viss oppslutning. Selv om den lokale fagbevegelsen i Oslo formelt sett sto som ene-arrangør fram til 1937, var samarrangementet i virkeligheten hele tiden et faktum.

Etter 1945 kan det se ut som om 1. maifeiringene hadde større betydning for markeringer innad i arbeiderbevegelsen enn for å fremme krav utad. Dette henger selvfølgelig for en stor del sammen med at DNA har sittet i regjeringsposisjon. Å reise krav

til Storting og regjering betydde å stille krav til DNA. Samtidig ble 1. mai den dagen da opposisjonen mot DNA innen arbeiderbevegelsen skulle demonstrere sin styrke, og DNA på sin side demonstrere opposisjonens svakhet.

Etter fellesarrangementer i 1946 og 1947, ble DNAs gamle opplegg igjen hentet fram. 1. maidemonstrasjonene skulle arrangeres av DNA og fagbevegelsen i fellesskap, og kommunistene utelukkes. Den sentrale hovedparolen var laget med henblikk på dette: «For fred, frihet og folkestyre. Mot diktatur, ensretting og «folkedemokrati».» Dette var et grunnlag NKP selvfølgelig ikke kunne finne seg i, og partiet gjennomførte da også sitt eget demonstrasjonstog.

Dannelsen av SF i 1961, og AKP og SV i 1970-årene, kompliserte bildet. Alle partiene hadde behov for å markere seg 1. mai. Alt etter lokale styrkeforhold ble DNAs sentrale opplegg vedtatt eller endret. I Oslo ønsket NKP å delta i hovedarrangementet, men ble avvist av DNA-flertallet i fagbevegelsen. Enkelte år arrangerte NKP derfor sine egne demonstrasjoner, andre år oppfordret partiet sine medlemmer til å delta i hoveddemonstrasjonen, selv om NKP ikke kunne markere seg. En tredje variant var at man gjorde begge deler.

60-årene var preget av DNAs hoveddemonstrasjon, mens de andre partiene dels samarbeidet, dels hadde separate markeringer. De viktigste fellesarrangementene var nok demonstrasjonene i 1967 og 1968, da solidaritet med Vietnam var den sentrale parolen.

1973 representerte et vendepunkt. Som et bi-resultat av EF-avstemmingen kunne SV i 1973 arrangere en egen demonstrasjon som ble så vellykket at Oslo Arbeiderparti «med bakgrunn i den faglig/politiske situasjon» året etter valgte å overlate hele ansvaret for demonstrasjonen til Oslo Samorganisasjon. Dette har siden ført til fellesarrangement i regi av Samorganisasjonen. Men disse er selvfølgelig preget av at DNA er det overlegent største partiet.

Kampdag

Vi har sett at 1. maidemonstrasjonene har hatt stor betydning for fremme av politiske og faglige krav i arbeiderbevegelsen. Men vi har også kunnet ane en annen målsetting. 1. maifeiringene har spilt en viktig rolle i selve klassesdanningsprosessen. Dagen skulle demonstrere arbeiderklassens styrke og selvhevdelse. På den ene siden skulle man vise borgerskapet sin styrke og at arbeiderne ikke var pøbler, på den andre siden skulle demonstrasjonstogene bidra til å bygge opp selvrespekten og klassebevisstheten. For sosialdemokratene var dette to målsettinger som falt sammen. For dem lå arbeiderklassens styrke ikke bare i dens størrelse, men også at det var klassebevisste arbeidere som demonstrerte 1. mai. På den andre siden var selvbevisste arbeidere også klassebevisste arbeidere. Selvbevisstheten på sin side skulle vinnes gjennom opplysning, dannelselse og disiplin.⁶

Ifølge sosialdemokratene viste arbeiderne ved å demonstrere i ordnete former 1. mai både seg selv og borgerskapet at de var dannede, siviliserte og selvbevisste arbeidere som var beredt til å kjempe for sine klasseinteresser, men også modne til å ta ansvar. Slik sett pekte 1. maifeiringene også ut over rene klassekrav. Jeppesen oppsummerte dette i 1914 da han betegnet «maidemonstrationerne som arbeiderbevægelsens store indsats i verdenskulturen». Sammenhengen mellom dannelselse, sivilisasjon, orden og klassestyrke dukker stadig opp i referatene fra 1. maiarrangementene før 1914. Ett eksempel er følgende referat fra 1. maidemonstrasjonen 1908:

«Toget var meget smukt. Der var god orden i rækkerne, takten og «retningen» udmerket. Hvad der gav toget igaar en særlig betydning var kvindernes store deltagelse. De hadde mødt meget «mand»-sterke frem under sine respektive faner og udgjorde meget over en trediedel af hele toget. Dertil kom, at kvinderne marcherede meget vakrere end deres mandlige koleger, hvad man ikke skulde kunne vente af «rekruter» – en overveiende del hadde neppe gaat i tog før. De marcherede saa kjækt og freidigt, sluttet godt paa og holdt udmerket «retningen» i gelederne, at det var en fornøjelse at se».

Symbol

Vi ser altså at 1. mai både kan oppfattes som en kampdag, en dag da konkrete krav blir reist, og et symbol på arbeiderbevegelsens styrke og internasjonale karakter. Etter hvert som bevegelsen har vunnet fram i innflytelse, er nok symbolkarakteren blitt viktigst. Nygaardsvold-regjeringen i 1935 markerer her et skille, og maida-gen får nå mer offentlig karakter, i og med at dagen umiddelbart ble gjort til offentlig flaggdag. I 1947 ble så endelig 1. mai offentlig høytidsdag. Kampen om dagen var endelig vunnet.

Festdag

Som et symbol ble 1. mai en tradisjon og en festdag. Arbeiderbevegelsens styrke måtte feires, og etter hvert vokste det fram tradisjoner for hvordan dette skulle gjøres. Faner, flagg, 1. maimerker og «togtegn» som den røde rosen, var viktige ingredienser. Samtidig skulle festen også ytterligere styrke bevegelsen. Arrangementenes særegne blanding av folkefest og politisk agitasjon er et uttrykk for dette. 1. maitalene var et av de viktigste bindeleddene mellom ideologi (ledere og talere) og bevissthet (tilhørerne). Festen skulle både intellektuelt knytte folk til bevegelsen og sosialisere dem inn i den. Årlige barnetog, som motvekt mot borgerskaps barnetog 17. mai, og idrettsarrangementer var ledd i disse bestrebelsene. Dette er blitt kalt arbeiderbevegelsens leirideologi. Det er på mange måter et presist bilde på holdningen når «Social-Demokraten» i 1916 skriver at

«1ste mai er arbeiderne som en stor hær. Den dagen drar de i tette fylkinger for at kjæmpe sin seige kamp – om kvelden samles de til fest og dans rundt leirbaalene. [. . .] Men det er det gode ved disse fester, at kampen ikke glemmes for festens skyld. Som aarvaakne skiltvakter forkyndte de forskjellige talere om fiendens nærhet. Vi har føling med fienden, de angrep igaar, de angriper imorgen! Kampmotet holdtes levende av begeistrende sang og musik, og livsmotet florerte under dansen.»

Noter

- 1 I protokollen står det at man i tillegg til å demonstrere for 8-timerskravet også måtte markere de andre vedtakene på kongressen. Dette tillegget er sløffet i «Social-Demokratens» referat
- 2 Arbeiderdelegasjonene til verdensutstillingene har spilt en stor rolle i utviklingen av internasjonale kontakter i arbeiderbevegelsen
- 3 Aksel Zachariassen, *På forpost. Oslo Arbeidersamfund 100 år*, Oslo 1964, s. 205
- 4 Tor Kummen, *Kristiansands Arbeiderforening 1849–1949*, Kristiansand 1949, s. 203 f.
- 5 Arne Ordning, *Fagforeningsbevegelsen i Kristiania 1870–90*, uttrykt hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo 1924, s. 56
- 6 For en diskusjon av sosialdemokratenes tenkemåte, se Einar A. Terjesen, «Marxismen og det norske sosialdemokratiet 1884–1910», i *Vardøger*, nr. 14, 1984

Der 1. Mai – Kampftag oder Symbol?

Die norwegische Arbeiterbewegung begann frühzeitig, den 1. Mai als internationalen Festtag der Arbeiter zu markieren. Der sozialistische und internationale Charakter des Tages wurde bereits ab 1890 unterstrichen. Von Anbeginn wurde auch versucht zu erreichen, dass der 1. Mai ein arbeitsfreier Tag war.

Demonstrationen für den Normalarbeitstag waren 1890 kein Novum für Norwegen. Am 17. Mai 1886, der Nationalfeiertag, demonstrierten die Arbeiter in Kristiania, dem heutigen Oslo, für allgemeines Wahlrecht und einen Normalarbeitstag von 10 Stunden. Im gleichen Jahr wurde erstmals die Forderung nach dem Achtstundentag erhoben.

Neben dem 1. Mai war bis 1937 auch der 17. Mai ein wichtiger Demonstrationstag der Arbeiterbewegung. Bevor das allgemeine Wahlrecht eingeführt wurde, wurde die Wahlrechtsfrage mit dem Nationalfeiertag verbunden. Der 1. Mai erhielt dadurch in Norwegen wahrscheinlich weniger nationale Züge als in anderen Ländern.

Die Geschichte des 1. Mai kann als die Geschichte des Stärkeverhältnisses zwischen den unterschiedlichen Strömungen in der Arbeiterbewegung gesehen werden. Bis 1924 war der 1. Mai ein Tag, an dem

die Opposition innerhalb der Arbeiterbewegung ihre Stärke demonstrierte, während die Norwegische Arbeiterpartei (DNA) ihrerseits die Schwäche der Opposition demonstrierte.

Der 1. Mai diente nicht allein dazu, die politischen und gewerkschaftlichen Forderungen der Arbeiterbewegung vorzutragen. Der Tag sollte auch die Stärke und den Selbstbehauptungswillen der Arbeiterklasse demonstrieren. Einerseits sollte der Bourgeoisie Stärke gezeigt werden und dass es sich bei den Arbeitern nicht um Pöbel handelte, andererseits sollte der Tag dazu beitragen, intern Selbstrespekt und Klassenbewusstsein aufzubauen. Durch Aufklärung, Bildung und Disziplin sollte Selbstbewusstsein gewonnen werden.

Der 1. Mai war ein Kampftag, zugleich aber auch ein Tag, der die Stärke und den internationalen Charakter der Arbeiterbewegung symbolisierte. Als Symbol wurde er zur Tradition und zum Festtag. Das Fest sollte die Stärke der Bewegung zeigen, und zugleich die Bewegung weiter stärken. Durch Ansprachen, Kinderzüge, Sportveranstaltungen und Unterhaltung sollte die Arbeiter intellektuell an die Bewegung gebunden und in sie sozialisiert werden.

Skaldet er villen til at viden, og hele
alby at har tilfælde dem, som arbejder.
Middelst og ring ned Estrad overtagelse
af produktionen.

Gratis og ledet undervisning i Hædervæb
specielt af hørnsopdragslæseanlætte.

Indikatorer af normalarbejdsskade

Medarbejdere af alle sociale og politiske
ansigter, som holder fast i klassen.

Social-Demokraten.

Organ for det norske arbeiderparti.

Ugentilfredig. Ikke og direkte valgret for alle
mænd og kvinder fra 22-års alderen.

Valgdes' paa en almindelig frihed.

● gratis og offentlig rettspleie.

Opredelte af et fællesomt Højskole for
sønderlands militærfiglem.

Duman awlax [aw] (ugq, gamle ug

Verpflichtungen erfüllt (an der Person) lag.

Жг. 33.

Slides kan bestilles paa alle postanstalter og i Kristiania i exped. Drik i de inaktuelle (herunder porto, eller 10 øre pr. uge indenbyd

Torsdag den 1ste maj 1890

7. **адрес.**

Karl Marx.

„Der man først etjende grundlaget for Karl Marx's teorii, givdes man etjende en jernstie, man dragede uimodstændigt med de hånd stænger og logiske bevisførelse.“

நீலம், நீலக்காய், நீலப் பூக்கள்.

Karl Marx, forfatter til „Kapitalen“ og den moderne socialisme, var født i den lille by Trier den 5te maj 1818. Hans lærte fagkundskab var retskendelse, som han dog snart la til stor for en bogstavelig filosof og historik. I 1842 gikst han retskendelse på biholdt „Rheinische Zeitung“, som blev angrebet af christendømmets liberale hær, og blev afledt i 1843 blev bladet undertrykt af autoriteterne. Marx rejste derefter til Paris, hvor han sammen med Rodd N. D. udgav de „Lustfrie arbejder“ og angikst første gang nye ind i de hebriske kapitalistiske forhold.

3 Paris paabegyndte Marx en kritisk andenlydende filosof Hegels retsfilosofi, hvorved han for første gang fremstillede sine grundtanke om historien og det menneskelige samfund i historisk-filosofiske former.

Saa forlangende av den ynsjkte regjering blew Mar i foråret 1845 uenig med Franchige, hvorefter han tok tilflykt. Der uigaa han sin "Aandhandling over frihedens" og "Filosofiens elendighed". Denne skrives i det franske sprog. Det indholdet skrev var helst i en langt polemisk form og rettet mod den franske socialist Freydenberg, hals "Elendighedens filosofi" og Marx omfæining i sin kritik av juaadborgerlig tavlemaate og lovgaaerlig filosofi.

3. Øge det til Marr ogaa det i den gradtillige agtelse, grundloven en tilløft afsejendelse og høist færdig og lønnet; her, hvort kan deres glemmer og populæritet sine nye teorier. 3. 1847 indtroude kan i det allerede for lang tid siden oprette bemæle, "kommunisme", som kan med rasklærte og tilløft færdig og et færdig og sammenbore til det første ind, den tilløft lokaliserende organisation. Efter dette tilløft arbejder tilløft færdig og medarbejder Frederik Engels betovet af færdig og mennesk, hvort det bygnende færdig og grund principer blev tilløft. Dette glemmer i 1. 1848, "kommunisme mennesk", som udførte i 1848, for det færdig og færdig og, som færdig og det er overalt i næsten alle europæiske sprog.

Da Marx ogsaa blev uindvi af Belgien, vendte han efter indbyggelse af den republikanske, provisoriske regering tilbage til Paris, hvor han molarbejdede de sammesteds befrædte for at bevæpne de tyske arbejdere i Frankrig og derved sætte dem i stand til at "lave" revolution i Tyskland.

Efter den tredje marxistrevolution i 1848 vendte Marx atter tilbage til Tyskland og levede i Köln „Neue rheinische Zeitung“, hvilket han overførte til forløst demokratisme i pressen paa en energisk og gberliggende maate forvandlede proletariatet (f. indst. bladet i den 18de maj 1849 blev undertrykt. Der

Karl Marx

Opstillingen paa Youngstorvet.

Musik	• Hovedstad og repræsentationsensemble • Socialt demokr. forening • Tietgenstiftelse • Selskabsbehold. forening • Malerv. forening • Søstreguenes forening • Skarvadens forening • Skovkøbers forening • Sønderbørgholm
Musik	• Mellemkøernes forening • Pridelandskøernes forening • Købster og Billekøberens forening
Musik	• Formeternes forening • Pyntegæsternes forening • Tyngstegæsternes forening • Sønderens forening • Bagerens forening • Gylsterhøjernes forening • Demoskolegården

De forskellige foreninger opstiller på Youngstorvet med fanerne ved siden af hinanden som betegnelse ved det sorte punkt. I den orden som ovenfor angivet, således at de to demonstrationsfæstner og derefter Social-demokratisk forenings fane opstiller nærmest Youngsbakken og den sidste demonstrationsfane nærmest Pløens gate, og deltagerne slutter sig bagud mod basarboerne, hver under sin fane; under den sidste (demonstrationsfane) slutter sig de, der ikke tilhører nogen forening

„Social-Demokraten“

ejes og udgives af arbejdere, fag- og arbejderforeninger i Kristiania og Bergen.

„Social-Demokraten“

utkommer nu 2 gange om uken og tofter

from Swatara, 33 are mounded.

„Samfundets stedbarn.“

Disse tilstrømninger an abonnenter blev som i det sidste, vil bladet snart udkomme

3 gange om året

Expedition: Duea Goldgate ar. 13

